

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

O'QUVCHILAR O'RTASIDA SUN'IY INTELEKTGA BO'LGAN MUNOSABATNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Yaxyoyev Murodjon Akbarjon o'g'li

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika institute stajyor o'qituvchi

Kirish. Bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyalari inson hayotining deyarli barcha sohalariga kirib bormoqda. Ta'lim tizimi ham bundan mustasno emas. Ayniqsa, maktab o'quvchilari orasida sun'iy intellektga bo'lgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Chat-botlar, avtomatik tarjima dasturlari, matn yozuvchi tizimlar, virtual yordamchilar va boshqa aqlli texnologiyalar yoshlarning kundalik faoliyatiga faol kirib kelmoqda. Bu jarayon o'quvchilarning fikrlash tarziga, o'qishga munosabatiga, ijtimoiy faolligiga hamda psixologik holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Sun'iy intellektga bo'lgan munosabat faqat texnologiyaga qiziqish bilan cheklanmaydi. U o'quvchilarning dunyoqarashi, ijtimoiy muhiti, oilaviy tarbiyasi, tengdoshlari ta'siri va psixologik xususiyatlari bilan ham chambarchas bog'liqdir. Ayrim o'quvchilar sun'iy intellektni imkoniyat va qulaylik manbai sifatida qabul qilsa, boshqalar unda xavf yoki inson omilining qadrsizlanishini ko'rishi mumkin. Shu sababli mazkur mavzu nafaqat texnologik, balki ijtimoiy-psixologik jihatdan ham muhim hisoblanadi.

Mazkur tezisda o'quvchilarning sun'iy intellektga bo'lgan munosabatining asosiy ijtimoiy va psixologik omillari hamda ta'lim jarayoniga ta'siri tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Sun'iy intellekt tushunchasi va uning ta'limdagi o'rni

Sun'iy intellekt - bu inson tafakkuriga xos ayrim funksiyalarni bajarishga qodir bo'lgan texnologik tizimdir. U ma'lumotlarni tahlil qilish, savollarga javob berish, matn yaratish, ovozni tanish, tasvirlarni qayta ishlash kabi vazifalarni amalga oshiradi. So'nggi yillarda sun'iy intellekt asosidagi dasturlar ta'lim jarayonida keng qo'llanila boshladi.

O'quvchilar internet orqali turli sun'iy intellekt platformalaridan foydalanib, uy vazifalarini bajarish, insho yozish, tarjima qilish yoki murakkab mavzularni tushunishda yordam olmoqda. Bu esa o'quvchilarda yangi bilimlarni tezroq egallash imkoniyatini yaratmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellektning haddan tashqari qulayligi ayrim hollarda o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ham mumkin.

Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Chunki zamonaviy texnologiyalar yoshlar uchun qiziqarli va interaktiv muhit yaratadi. Ayniqsa, vizual va tezkor javob beruvchi dasturlar o'quvchilarning e'tiborini uzoqroq ushlab turadi. Natijada ta'lim jarayoni an'anaviy usullarga nisbatan samaraliroq bo'lishi mumkin.

Biroq bu jarayon nazoratsiz qolsa, o'quvchilarda tayyor javobga o'rganish, izlanishdan qochish, dangasalik kabi holatlar shakllanishi ehtimoli mavjud. Shu sababli sun'iy intellektidan foydalanish madaniyatini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

O'quvchilarning sun'iy intellektga bo'lgan munosabati ko'p jihatdan ularning yashash muhiti va ijtimoiy sharoiti bilan belgilanadi. Bugungi yoshlar internet va raqamli texnologiyalar muhitida voyaga yetmoqda. Shu sababli ular yangi texnologiyalarni tez qabul qiladi va ularga moslashadi.

Birinchi navbatda oilaviy muhit katta rol o'ynaydi. Agar ota-onalar zamonaviy texnologiyalarga ijobiy qarasa va farzandining raqamli savodxonligini qo'llab-quvvatlasa, o'quvchi ham sun'iy intellektga nisbatan qiziqish bildiradi. Aksincha, texnologiyalardan qo'rqish yoki ularni zararli deb hisoblash o'quvchining munosabatiga ham ta'sir qiladi.

Ikkinchi muhim omil tengdoshlar ta'siri. O'smirlik davrida yoshlar o'z do'stlari va sinfdoshlarining fikriga katta ahamiyat beradi. Agar sinfdagi o'quvchilar sun'iy intellektdan faol foydalansa, boshqa o'quvchilar ham bu jarayonga qiziqqa boshlaydi. Bu holat ijtimoiy moslashuv ehtiyoji bilan bog'liq.

Shuningdek, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar ham katta ta'sir ko'rsatadi. Internetda sun'iy intellektning imkoniyatlari haqida tarqalayotgan videolar, reklama va maqolalar yoshlarning qiziqishini yanada kuchaytiradi. Ayrim hollarda esa noto'g'ri yoki bo'rttirilgan ma'lumotlar o'quvchilarda sun'iy intellekt haqida asossiz qo'rquvlarni ham shakllantirishi mumkin.

Maktab muhiti ham muhim omillardan biridir. Agar ta'lim muassasasida innovatsion texnologiyalar qo'llansa, o'qituvchilar raqamli vositalardan samarali foydalansa, o'quvchilarning sun'iy intellektga bo'lgan ishonchi va qiziqishi ortadi. Chunki o'quvchi texnologiyani real foyda beruvchi vosita sifatida qabul qiladi.

O'quvchilarning sun'iy intellektga munosabati ularning psixologik xususiyatlari bilan ham bog'liq. Har bir o'quvchi texnologiyani turlicha qabul qiladi. Bu jarayonda yosh, xarakter, qiziqish, emotsional holat va intellektual daraja muhim rol o'ynaydi.

Qiziquvchan va faol o'quvchilar yangi texnologiyalarni tez o'rganishga intiladi. Ular sun'iy intellektni o'z imkoniyatlarini kengaytiruvchi vosita sifatida ko'radi. Bunday o'quvchilar odatda mustaqil izlanishga moyil bo'ladi va texnologik yangiliklardan ilhomlanadi.

Ba'zi o'quvchilarda esa sun'iy intellektga nisbatan xavotir hissi kuzatiladi. Ular texnologiyalar inson o'rnini egallashi yoki odamlar o'rtasidagi muloqotni kamaytirishi mumkin deb hisoblaydi. Bu holat ko'proq axborot yetishmasligi yoki noto'g'ri tushunchalar bilan bog'liq bo'ladi.

Psixologik jihatdan yana bir muhim masala o'quvchilarning sun'iy intellektga hissiy bog'lanishi. Ayrim yoshlar virtual yordamchilar yoki chat-botlar bilan uzoq muloqot qilish natijasida ularga emotsional yaqinlik his qila boshlaydi. Bu esa real ijtimoiy munosabatlarning sustlashishiga olib kelishi mumkin.

Sun'iy intellektdan ortiqcha foydalanish diqqatning pasayishi, internetga qaramlik, dangasalik va tayyor ma'lumotga o'rganib qolish kabi salbiy holatlarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Ayniqsa, uy vazifalarini mustaqil bajarish o'rniga to'liq sun'iy intellekt yordamiga tayanish o'quvchilarning tafakkur rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Shu bilan birga, sun'iy intellekt ayrim psixologik muammolarni kamaytirishga ham xizmat qilishi mumkin. Masalan, tortinchoq yoki o'z fikrini ochiq ayta olmaydigan o'quvchilar virtual tizimlar bilan ishlash orqali o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishi mumkin.

Sun'iy intellekt o'quvchilarning fikrlash uslubiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Eng avvalo, bu texnologiya axborotni tez topish va qayta ishlash imkonini beradi. Natijada o'quvchilar qisqa vaqt ichida katta hajmdagi ma'lumot bilan tanishishi mumkin.

Biroq tezkor axborot olish odati chuqur tahliliy fikrlashning sustlashishiga ham sabab bo'lishi mumkin. Chunki ayrim o'quvchilar mustaqil izlanish va mantiqiy xulosa chiqarish o'rniga tayyor javobga tayanib qolmoqda. Bu esa ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining pasayishiga olib keladi.

Sun'iy intellektning yana bir ta'siri o'quvchilarning bilim olish uslubini o'zgartirishidir. Avvallari ma'lumotni kitobdan izlash va uzoq vaqt o'qish talab etilgan bo'lsa, bugungi kunda o'quvchilar qisqa va aniq javoblarni afzal ko'rmoqda. Bu esa sabr-toqat va chuqur o'rganish ko'nikmalariga ta'sir qilmoqda.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt ijodkorlikni rivojlantirish uchun ham katta imkoniyat yaratadi. O'quvchilar undan yangi g'oyalar topish, loyihalar ishlab chiqish, chet tillarini o'rganish va ilmiy izlanishlarda foydalanishi mumkin. Agar texnologiyadan to'g'ri foydalanilsa, u tafakkurni rivojlantiruvchi samarali vositaga aylanishi mumkin.

Sun'iy intellektning ijobiy imkoniyatlaridan samarali foydalanish uchun o'quvchilarda raqamli madaniyatni shakllantirish zarur. Eng avvalo, ularga sun'iy intellekt yordamchi vosita ekanligi, ammo inson tafakkurining o'rnini to'liq bosa olmasligi tushuntirilishi kerak.

Maktablarda sun'iy intellektidan foydalanish bo'yicha maxsus treninglar va tushuntirish ishlari olib borilishi maqsadga muvofiqdir. O'quvchilar texnologiyadan ilmiy va ijodiy maqsadlarda foydalanishga o'rgatilishi lozim. Ayniqsa, akademik halollik masalasi muhim hisoblanadi.

O'qituvchilar ham zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Chunki pedagogning texnologiyaga bo'lgan munosabati o'quvchilarga bevosita ta'sir qiladi. Agar o'qituvchi sun'iy intellektni faqat xavf sifatida ko'rsa, o'quvchilarda ham salbiy tasavvur shakllanishi mumkin.

Ota-onalar ham farzandlarining texnologiyadan foydalanishini nazorat qilib borishi zarur. Bu nazorat taqiqlash shaklida emas, balki tushuntirish va yo'naltirish asosida amalga oshirilishi kerak. Chunki bugungi kunda sun'iy intellektni butunlay cheklash amalda imkonsizdir.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning sun'iy intellektga bo'lgan munosabati murakkab ijtimoiy-psixologik jarayon hisoblanadi. Bu munosabatga oilaviy muhit, tengdoshlar ta'siri, maktab muhiti, ommaviy axborot vositalari hamda shaxsiy psixologik xususiyatlar ta'sir ko'rsatadi.

Sun'iy intellekt o'quvchilarga keng imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ayrim salbiy oqibatlarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Ayniqsa, tayyor javobga o'rganish, mustaqil fikrlashning pasayishi va virtual muhitga qaramlik kabi holatlar jiddiy e'tibor talab qiladi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

Shu sababli o‘quvchilarni sun‘iy intellektdan oqilona foydalanishga o‘rgatish muhim vazifa hisoblanadi. Ta‘lim tizimi, ota-onalar va jamiyat birgalikda yosh avlodda texnologik savodxonlik, tanqidiy fikrlash va mas‘uliyatli foydalanish madaniyatini shakllantirishi zarur. Ana shundagina sun‘iy intellekt yoshlarning intellektual va ijodiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi samarali vositaga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
3. Nishonova Z.T. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Eshqobilov S., Normatov S., Badalova M. Boshqaruvda raqamli texnologiyalar va sun‘iy intellekt (AI). Toshkent. “G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi”, 2025. – 112 b.

**TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA
INNOVATSION G'OYALAR**

